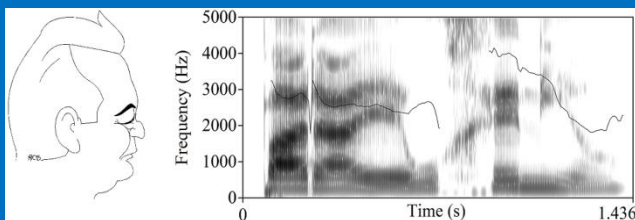

Interacció sintàctica i entonativa a les interrogatives catalanes amb dislocació a la dreta

Xavier Villalba

Sílvia Planas-Morales

Fernández Planas, A. Ma. (ed.) (2016): *53 reflexiones sobre aspectos de la fonética y otros temas de lingüística*, Barcelona, págs. 311-319.

ISBN: 978-84-608-9830-6.

Interacció sintàctica i entonativa a les interrogatives catalanes amb dislocació a la dreta¹

Xavier Villalba
Universitat Autònoma de Barcelona
Xavier.Villalba@uab.cat

Sílvia Planas-Morales
Universitat Rovira i Virgili
Silvia.Planas@urv.cat

*A Eugenio Martínez-Celdrán, con admiración, respeto y
largos años de amistad.*

1. INTRODUCCIÓN

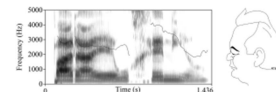
En aquest article presentem la interacció sintàctica i entonativa de les interrogatives amb dislocació a la dreta (DD) del català, que forma part d'un estudi contrastiu entre el català i l'espanyol de Planas-Morales i Villalba (2013) sobre aquest mecanisme, que s'utilitza en espanyol (Sedano, 2006:60), malgrat que les descripcions gramaticals no el solen incloure perquè la seva eficiència comunicativa en espanyol és molt baixa i pot resultar ambigua en molts casos, si no va acompanyada d'una entonació específica. La raó, segons Villalba (2007, 2011), és una qüestió d'eficiència derivada de la necessitat de posar un pronom clíctic, i l'espanyol no en té d'oblics (*en/hi* en català, *ne/y* en francès, *ne/ci* en italià). Per aquest motiu, aquest autor conclou que resulta molt més eficient per a l'espanyol fer una entonació específica a la forma canònica, perquè aquesta s'aplicaria a tots els constituents i a totes les funcions sense excepció. Aquestes diferències de codificació de les funcions gramaticals per criteris d'eficiència comunicativa (cf. Givón, 1985, 1995; Simone, 1995) entre el català i l'espanyol, tot i ser dues llengües romàniques tan properes, pot fer pensar que, atès el seu paradigma pronominal, el català no recorre a l'entonació per codificar el rerefons dels discurs. Però les dades de l'anàlisi entonativa de la locució contextualitzada d'un nou corpus (Planas-Morales i Villalba, 2013) ens ha permès oferir noves dades.

2. METODOLOGÍA

2.1. Corpus

Per a la recerca contrastiva entre el català i l'espanyol de Planas-Morales i Villalba (2013) es van emprar 43 oracions interrogatives catalanes amb DD i les seves corresponents 43 oracions interrogatives espanyoles estretes de les dues traduccions romàniques de la novel·la *The Big Gold Dream* de Chester Himes (Pegasus, reedició del 2008 de l'original de 1960). En aquest article, com hem esmentat abans, només

¹ Aquesta recerca ha estat finançada pel projecte FFI2014-52015 concedit a la UAB.

presentem les dades obtingudes del corpus català, extret de Chester Himes *El gran somni daurat*, traducció catalana de Carme Geronés i Carles Urritz (Barcelona, Ed. 62, 1989). El corpus oral de les interrogatives és de l'enregistrament de les oracions llegides dins el seu context per dos parlants nadius amb formació lingüística amb el programa PRAAT (Boersma i Weenink, 2010). El informants havien assajat la interpretació del text.

2.2 Variables estudiades

2.2.1. Sintaxi

- Tipus d'interrogatives: polars (resposta: sí/no) vs. parcials (element Qu-).
- Forma o formulació de la interrogativa::
 - Interrogatives totals: zero (sense marca) / 'que'
 - Interrogatives parcials: *qui/què/quant/on/com/per què*
- Funció de la dislocació a la dreta (DD): subj/CD/CI/prep/locatiu
- Posició del subjecte: zero/DD/SV/VS/VSC

Al següent exemple es pot observar la manera de codificar l'anàlisi sintàctica (la dislocació a la dreta apareix subratllada i l'element interrogatiu és en cursiva). Vegeu la taula 1:

- (1) —*I què* hi feia, a casa de Clayborne? —preguntà tot astut el sergent.

#	tipus Int.	forma Int.	funció DD	posició Subj.
1	parcial	què	locatiu	zero

Taula 1. Codificació de l'ítem 1.

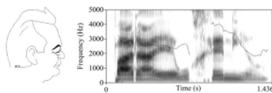
2.2.3 Pragmàtica

El nostre estudi pragmàtic de les interrogatives segueix la tipologia d'Escandell-Vidal (1999:61.4-5), de la qual vam agafar cinc categories: preguntes (les típiques interrogatives per obtenir informació) (1), interrogatives de confirmació, requeriments (2), interrogatives exclamatives (3) i preguntes retòriques (4)

- (1) Què vols per sopar?
- (2) Cago en dena! —exclamà en Sugar, de mala bava—. ¿I no se'n va al llit, vostè?
- (3) Ja has tornat? ('You already came back!', a la versió original)
- (4) Que ho sabia jo, que eren polis? (interrogativa que porta implícita l'oració declarativa equivalent, 'Jo no sabia que eren polis').

2.2.2. Entonació

L'anàlisi de la l'entonació del corpus oral s'ha fet seguint la fase acústica del protocol *Anàlisi Melòdic de la Parla* (AMP) descrit a Cantero i Font-Rotchés (2009) i aplicat com a metodologia de treball de les investigacions del GREP (Grup de Recerca en Entonació i Parla de la UB). L'objectiu de l'estudi prosòdic del corpus es centra en l'estandardització, amb el mètode d'Anàlisi Melòdic de la Parla (AMP), de la melodia de les interrogatives

amb DD del català, dividint-la en 2 grups fònics: El constituent principal de l'oració (GF-1) i l'element dislocat (GF-2). La finalitat és determinar si aquest tipus d'oració segueix un patró o patrons melòdics concrets. Com que les interrogatives amb DD són clarament 2 grups fònics, a diferència dels altres estudis que emprèn l'AMP, en aquest, en la interpretació de la corba estandarditzada de la melodia de les interrogatives, es considera que hi ha 2 contorns tonals, que en els gràfics del patrons melòdics es dibuixaran per separat. Això representa una innovació respecte als treballs realitzats en el marc de l'AMP, però aquesta divisió de la corba entonativa, tractant-se d'un element dislocat, ha demostrat ser empíricament adequada per al català per Prieto (2002) i Feldhausen (2010, cap. 5). Vegeu la figura 1.

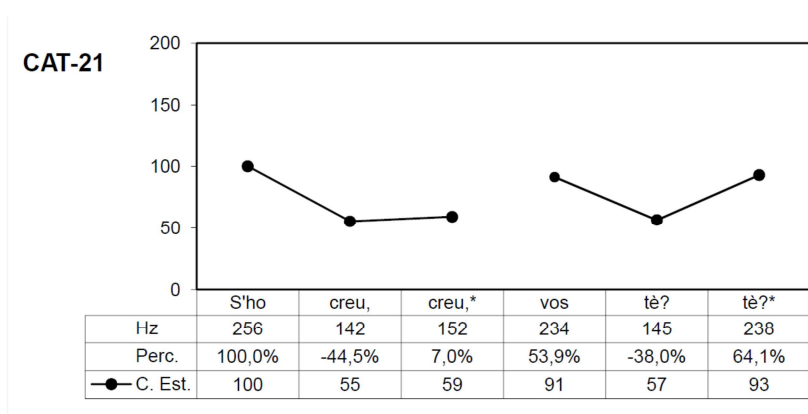

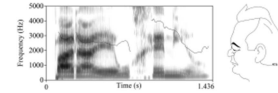
Figura 1. Corba estandarditzada de 'S'ho creu, vostè?'

3. RESULTATS

3.1. Sintaxi

Pel que fa a la forma interrogativa, el 60% de les interrogatives catalanes amb DD analitzades són parcials, essent *com* l'element interrogatiu més habitual (37%), seguit de *què* (30%). L'altre 40% són totals polars que només en un 28% dels casos tenen la marca interrogativa *que*. La dislocació a la dreta (DD) del corpus català presenta els següents resultats: CD (47%), Subj. (40%), locatiu (9%), CI (2%) i C.Prepp (2%). Si ens fixem en la posició del subjecte, el català opta majoritàriament per la DD (44%, 20 casos), seguit de prop pel subjecte nul (38%, 17 casos). Esporàdicament hi ha inversió del Subjecte (amb Objecte o sense).

No s'ha trobat pas que hi hagi cap correlació significativa entre el tipus d'interrogativa catalanes i la funció sintàctica de la DD. Les dislocacions més freqüents són les de l'Objecte (45% a les interrogatives polars i 48% a les parcials) i les del Subjecte (45% a les interrogatives polars i 37% a les parcials). El tipus de interrogativa tampoc influeix en la realització del subjecte en català: la DD és l'opció més habitual tant a les polars (45%) com a les parcials (48%); l'altra opció destacada és elidir-lo (33% i 44%, respectivament).

3.2. Pragmàtica

La pregunta de sol·licitud d'informació és la funció pragmàtica més comuna tant a les interrogatives totals com a les parcials: 36 dels 45 casos (80%). La segona opció és la retòrica, que només té 5 casos (11,11%), seguida per l'exclamativa (3 casos) i el requeriment (1 cas). No s'ha trobat pas cap cas de confirmatòria. D'altra banda, quan es consideren el dos tipus de forma d'interrogatives, hi ha una clara tendència per les interrogatives parcials (element QU), que duplica el nombre de casos de les interrogatives totals (resposta sí/no).

3.3. Entonació

3.3.1. Les interrogatives totals polars (sí/no)

A les preguntes polars del català, sigui quina sigui la funció de l'element dislocat, el GF2 presenta una inflexió final ascendent superior al 60%. Però, pel que fa al constituent principal de l'oració, si l'element dislocat és el subjecte, la inflexió final del GF1 presenta augments per sota del 40%, però quan n'és un complement, els augments són per sobre del 40%. Ho resumim a la figura 2.

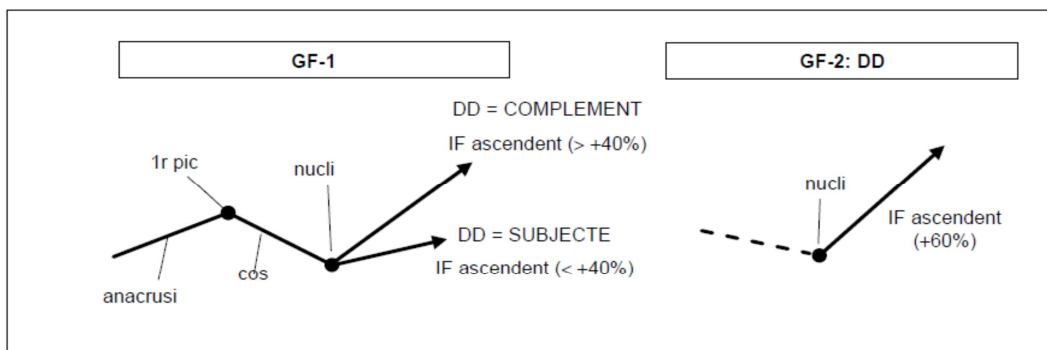

Figura 2. Patrons de les interrogatives polars catalanes amb dislocació a la dreta.

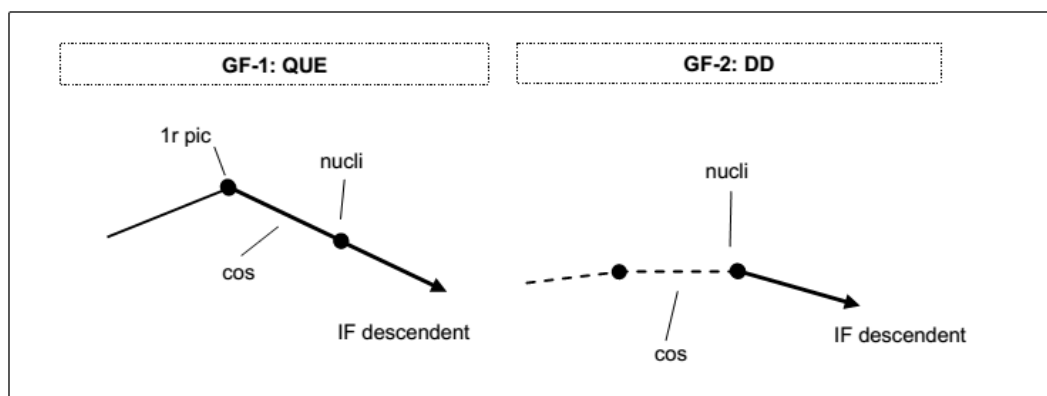
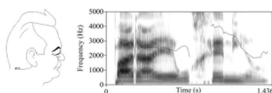

Figura 3. Patrons de les interrogatives catalanes amb QUE i DD.

Si el primer grup fònic (GF-1) comença amb la marca interrogativa QUE, la inflexió final és descendent, la típica del patró de les declaratives, amb la peculiaritat que el descens pot ser superior al 40%, és a dir, molt més marcat que el que es podria preveure per a una declarativa (vegeu Font-Rotchés, 2008). D'altra banda, depenent de quina sigui l'extensió de l'element dislocat, el segon grup fònic (GF-2) pot estar constituït només per la inflexió tonal final. Resumim les corbes melòdiques a la figura 3.

3.3.2. Les interrogatives parcials

A les interrogatives parcials amb DD, el GF2 presenta una inflexió final descendent que pot arribar, com a molt, al 30%, mentre que el descens del GF1 és més accentuat, generalment superior al 40%. D'altra banda, també vam poder observar que quan l'element dislocat és el Complement Directe, el primer pic passa de l'element interrogatiu (element QU) al següent segment tonal, que pot ser, fins i tot, el Nucli de la IF. Resumim aquests contorns melòdics a les figures 4 i 5.

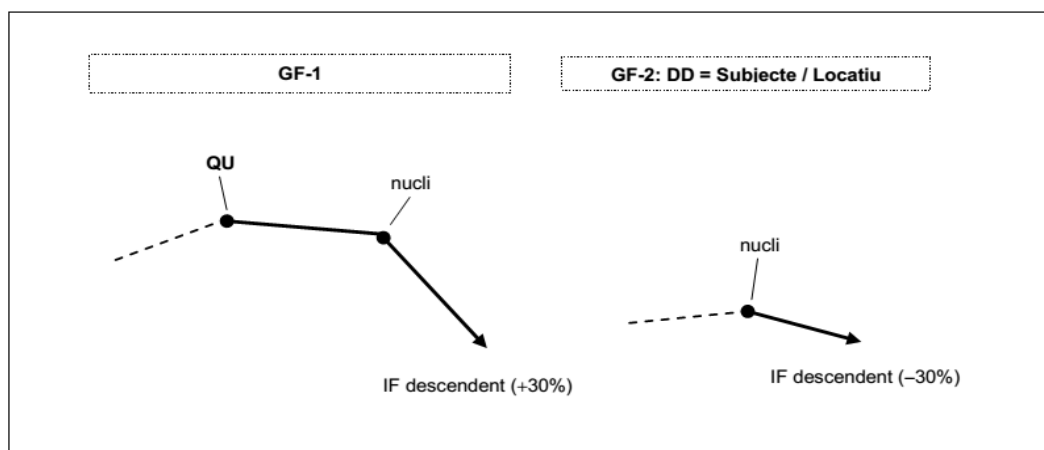

Figura 4. Patró melòdic de les interrogatives parcials catalanes quan l'element DD és el subjecte o el locatiu.

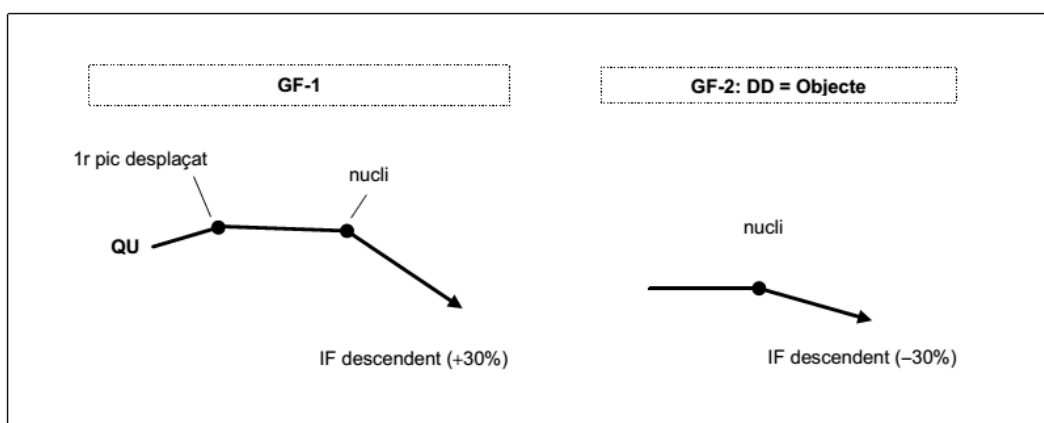
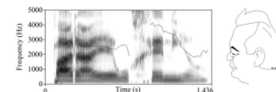

Figura 5. Patró melòdic de les interrogatives parcials catalanes quan l'element DD és l'objecte.

4. DISCUSIÓ

Les dades descrites a l'apartat anterior ens ofereixen noves perspectives sobre el comportament de les interrogatives amb DD del català pel que fa a les diferents variables estudiades.

4.1. Sintaxi

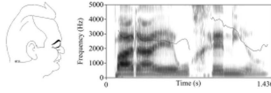
Podem arribar a concloure que la DD del subjecte és un mecanisme natural del català per a estructurar oracions interrogatives. Així doncs, aquest estudi recolza els resultats quantitius publicats a Villalba (2007 i 2011) sobre la DD a les declaratives. Ara bé, mentre a les oracions declaratives (Villalba, 2011:1995) la dislocació a la dreta del Complement Directe és el doble que la del subjecte (50% vs. 25%), no passa pas el mateix en les dades de la present investigació, la qual cosa fa pensar que la modalitat interrogativa incrementa el percentatge de possibilitat de la DD del Subjecte, tal com apuntaven Villalba i Mayol (2013:96). L'altre mecanisme natural pel que fa a la posició del subjecte a les interrogatives, tant en català com en espanyol, és la que hem codificat com a zero (elisió).

4.2. Pragmàtica

Poques conclusions rellevants es poden extreure sobre pragmàtica en aquest treball, tret que queda clar que la funció pragmàtica de les interrogatives no depèn pas de si són parcials o totals, encara que la funció de pregunta (la bàsica) és la predominant, independentment de quin sigui el tipus d'interrogativa.

4.3. Prosòdia

A 3.3, hem demostrat que la presència de la DD té influència en el patró melòdic de les interrogatives parcials del català: la Inflexió Final del GF1 pateix un brusc descens, que no es recull en el treball de Font Rotchés (2009) perquè l'autora no divideix en dos grups fònics les interrogatives amb DD i, per tant, només pren en consideració la IF del GF2, que té un descens moderat. Així doncs, la idea de que el català és una llegua entonativament rígida perquè focalitza sintàcticament, amb la DD, el rerefons del discurs (Vallduví, 1992; Vallduví i Engdahl, 1996) no és del tot certa des del punt de vista fonètic. Evidentment, si una llengua resol sintàcticament la informació del discurs, no li cal recórrer a la funció lingüística de l'entonació, però això no vol pas dir que no hi sigui present. Les interrogatives totals amb DD catalanes presenten una diferència entonativa clara entre les que s'introdueixen amb QUE i les que no tenen aquesta marca interrogativa (vegeu les figures 2 i 3). Tanmateix, s'ha identificat una diferència quantitativa en la Inflexió Final del 1r Grup Fònic, depenent de si l'element dislocat és el subjecte o un complement (figura 2). Les interrogatives parcials també presenten diferències entonatives segons quina sigui la funció sintàctica de l'element dislocat. Així, si l'element DD és el subjecte o el locatiu, el 1r pic del primer grup fònic coincideix amb l'element QU (figura 5); però, si l'element dislocat és l'objecte, el 1r pic es troba desplaçat a la dreta (figura 6).

5. CONCLUSIONS

Malgrat que el paper de l'entonació sigui secundari a les interrogatives amb dislocació a la dreta, aquest estudi demostra que hi ha una distinció o, si més no, una classificació entonativa dependent de quin sigui l'element dislocat. Caldrà, no obstant això, analitzar més casos d'interrogatives catalanes amb DD per validar aquestes conclusions.

6. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- BOERSMA, P. i D. WEENINK (2010): *PRAAT. Doing phonetics by computer*. Computer program.
- CANTERO SERENA, F. J. i D. FONT ROTCHÉS (2009): «Protocolo para el análisis melódico del habla», *Estudios de fonética experimental*, XVIII, pp. 17-32.
- ESCANDELL VIDAL, M. V. (1999): «Los enunciados interrogativos. Aspectos semánticos y pragmáticos», dins I. Bosque i V. Demonte (eds.): *Gramática descriptiva de la lengua española*, Madrid, Espasa, pp. 3929-3991.
- FELDHAUSEN, I. (2010): *Sentential form and prosodic structure of Catalan*, Amsterdam/Philadelphia, John Benjamins.
- FONT ROTCHÉS, D. (2008): «Els patrons entonatius de les interrogatives absolutes del català central», *Llengua i Literatura*, 19, pp. 299-329.
- FONT ROTCHÉS, D. (2009): «Les interrogatives pronominals del català central. Anàlisi melòdica i patrons entonatius», *Els Marges*, 87, pp. 41-64.
- GIVÓN, T. (1985): «Iconicity, isomorphism and non-arbitrary coding in syntax», dins J. Haiman (ed.): *Iconicity in syntax*, Amsterdam, John Benjamins, pp. 187-219.
- GIVÓN, T. (1995): «Isomorphism in the grammatical code», dins S. Raffaele (ed.): *Iconicity in language*, Amsterdam, John Benjamins, pp. 47-76.
- PLANAS-MORALES, S. i X. VILLALBA (2013): «The Right Periphery of Interrogatives in Catalan and Spanish: Syntax/Prosody Interactions», *Catalan Journal of Linguistics*, 12, pp. 193-217.
- PRIETO, P. (2002): «Entonació», dins J. Solà, M. R. Lloret, J. Mascaró i M. Pérez-Saldanya (eds.): *Gramàtica del català contemporani*, Barcelona, Empúries, pp. 393-462.
- SEDANO, M. (2006): «Sobre la dislocación a la derecha en español», *Lingua Americana*, 18, pp. 59-73.
- VALLDUVÍ, E. (1992): *The informational component*, Nova York, Garland.
- VALLDUVÍ, E. i E. ENGDAHL (1996): «The linguistic realisation of information packaging». *Linguistics*, 34, pp. 459-519.
- VILLALBA, X. (2007): «La dislocació a la dreta en català i castellà: microvariació en la interfície sintaxi/pragmàtica», *Caplletra*, 42, pp. 53-68.
- VILLALBA, X. (2011): «A quantitative comparative study of right-dislocation in Catalan and Spanish», *Journal of Pragmatics*, 43, pp. 1946-1961.
- VILLALBA, X. i L. MAYOL, (2013): «Right-dislocation in Catalan: Tails, polarity and activation», *International Review of Pragmatics*, 5, pp. 87-117.